

Oog, hart en handen

Tekenen is voor Mariëtte van Erp: in het landschap zijn. Het is met oog, hart en handen zich verbinden aan wat zich voordoet. Het is ook een doorgeven, zegt Van Erp. Van wat precies, laat zich moeilijk omschrijven. Laten we het de energie van het land noemen. Of misschien: liefde. Maar daar komen we later nog op terug.

Haar tekeningen laten zich lezen als sporen van haar aanwezigheid. Ze tonen lijnen en krassen, vlekken en vegen in carbon, grafietpoeder, potlood, inkt of krijt. Ze zijn puur handschrift – bewogen in zijn beweeglijkheid, met grote directheid neergezet. Ze tonen tederheid en robuustheid, daadkracht en aarzeling. Soms vliegen de lijnen over het vlak, soms blijven ze verwijlen bij een detail, dat voorzichtig wordt aangeraakt. Nu eens vullen de lijnen, laag over laag aangebracht, het hele veld. Dan weer brengt een enkele veeg het wit van het papier tot leven. De werken zijn blind getekend. Al werkend tast de kunstenaar het landschap af; ze kijkt niet naar wat er onder haar handen ontstaat. Er zit niets tussen: geen willen, geen moeten, geen ideeën over mooi, knap of goed. Er zit schijnbaar ook geen ‘kunnen’ tussen, maar om je kunnen los te laten, daarvoor is veel kunde nodig. Mariëtte van Erp maakt geen tekeningen, ze tekent.

Behalve sporen zijn de tekeningen werelden, die uit zichzelf tevoorschijn komen. Ze ontvouwen zich zoals het landschap zich ontvouwt: uit een interactie tussen vorm, lijn en leegte, uit een spel tussen donker en licht, uit ritme, herhaling en beweging. Soms laat zich in de tekeningen een boom herkennen, een sloot, een hek, een enkel blad. Titels verwijzen naar de tuinen gezien vanuit haar atelier en naar het land rondom Gemert, het dorp waar zij geboren werd, opgroeide als buitenkind en waar ze nog altijd, in de school van een voormalig nonnenklooster, woont en werkt. Honderden malen heeft ze dezelfde plekken getekend. Ze kent ze door en door maar benadert ze telkens als voor het eerst. Het tekenen mag geen herhaling van zetten worden, geen trucje, zegt ze. De routine haalt de aandacht weg, de ervaring moet nieuw blijven om aan het werk een lading mee te kunnen geven. Nieuwe, vaak onorthodoxe materialen helpen daarbij. Ze waarborgen de oorspronkelijkheid die de kunstenaar zoekt in haar werk.

De laatste tijd worden de tekeningen abstracter; de anekdote verdwijnt. Van Erp kijkt en tekent voorbij de vorm, voorbij de fixatie. Net naast zie je meer, zegt ze. Ze richt haar blik niet alleen op de boom, ze ziet tegelijkertijd de hemel, het veld, de vogels, de plassen in de modder, de weerspiegeling van het licht; ze voelt de wind, die ook meedoet. Soms met tien vingers tegelijk, als pianospelen, registreert ze de bewegingen in het land; de tekeningen worden haast choreografieën. Abstractie houdt het beeld open. Het geeft toegang tot de energie van het landschap, die zichtbaar is voorbij het benoembare. In haar werk is deze energie evenzeer aanwezig in wat er staat als in wat er niet staat.

Eenmaal terug in haar atelier zet de kunstenaar de ervaring van in het landschap zijn voort in het maken van schilderijen. De directheid van het tekenen maakt plaats voor een proces van zoeken naar de essentie van een plek. Een populierenbos vindt zijn vorm in een schilderij dat bestaat uit organisch geschilderde verticale banen; een schrijnend oranje-rood schijnt door tussen roze en groen. Een zachtroze veld in een wittig vlak maakt de vibratie van een winterlandschap voelbaar. De ruwheid van een houten hek komt terug in een langwerpige compositie in zwart en wit, schraal en knoestig geschilderd, een vleugje geel zichtbaar aan de randen. De ruimte van het land strekt zich uit buiten het schilderij.

Een recente verbouwing van haar werkruimte bracht de kunstenaar naar een tijdelijk onderkomen in het verlaten kasteel van Gemert. Een nieuwe omgeving leverde nieuwe impulsen op, een nieuwe manier van werken. De tuin van het kasteel, de gracht, ze werden de aanleiding voor het maken van grote doeken. Een tuin, daar moet je in kunnen, zegt Van Erp. In de werkkast van het kasteel vond ze borstels, bezems en een mop; ze doopte ze in een schaal huisschildersverf, ze legde de doeken op de grond om ze te kunnen bewerken. De directheid van het tekenen keerde terug in het schilderen; het niet helemaal kunnen beheersen van het materiaal leverde de gewenste puurheid op. Uit een proces van vegen, draaien en spatten, aanbrengen en weer weghalen, ontstonden werelden van donkere en lichte vlakken, van lange en korte, dunne en dikke lijnen; van met vaart neergezette stromen, van kleine fliebertjes en van laag over laag aangebrachte wolkachtige velden. De doeken zijn krachtig en sensitief in één. Ze maken het licht, de ruimte en de atmosfeer van het land voelbaar, zonder nog letterlijk naar het landschap te verwijzen.

Terugkijkend naar de afgelopen veertig jaar, is de ontwikkeling van het werk als een stiksteekborduren geweest. Telkens zocht de kunstenaar naar nieuwe manieren om haar onderwerp te benaderen; af en toe greep ze terug op ouder werk, uit heimwee of omdat ze de potentie ervan zag binnen de nieuw verworven context. Zo vonden de populieren van weleer een plek tegenover een van haar nieuwste werken, getiteld 'Gaan'. Het is een volledig abstract doek, een compositie van groene vlakken in een roze veld. Onder het roze schemert een grijs, er is een illusie van zweven of drijven; de vlakken blijven niet, ze trekken voorbij. De twee schilderijen praten met elkaar, als in een spel van vraag en antwoord.

Tekenen en schilderen is voor Mariëtte van Erp: één zijn met het leven. Het is het omgaan met de schoonheid van het land die haast te groot is om te bevatten en met de landschapspijn die daar onherroepelijk bij hoort: de melancholie om wat voorbijgaat, het verdriet om het land dat door de veranderingen van de tijd is aangetast. In haar manier van werken heeft ze de beweging gemaakt van het willen vastpakken, afbeelden en bewaren van het landschap, naar er deel van uitmaken en het zich laten ontplooiën uit zichzelf. Het verschijnen en verdwijnen van de dingen is daarbij een natuurlijk gegeven. Het is voelbaar gemaakt in het werk en beangstigt niet meer. Het bestaat in de interactie tussen leegte en vorm, in de schijnbare imperfectie en de openheid van het werk. Niets ligt vast, maar alles stroomt, er is adem, capaciteit, mogelijkheid. Geworteld in de aarde, openen de werken van Van Erp een vitale ruimte, die voorbij de namen en de dingen gaat. In deze ruimte lossen alle vragen op. Het is het gebied van de heiligheid, de liefde, de troost. Buiten klopt alles, zegt de kunstenaar. Als ik in de natuur ben, heb ik vrede met hoe het is.

Het werk van Mariëtte van Erp is te plaatsen in de Brabantse traditie van landschapsschilderkunst. Tegelijkertijd breekt de kunstenaar, in haar mentaliteit van waarnemen en werken, deze traditie open. Een geschilderd landschap is voor haar geen optelsom van dingen gezien vanuit het perspectief van een buitenstaander, het is een stroom van energie die zich ontvouwt in de interactie tussen de dingen, in de wind en het licht – en in de relatie met de kijker. De kijker kan zich aan deze energie verbinden; niet alleen met zijn oog, maar ook met zijn hart en zelfs met zijn handen, wanneer hij aandachtig door de werken bladert, en de handeling van het bladeren een wandelen wordt door een wereld waar hij, voor even, mee samenvalt.

Janet Meester, 2023

Tekst gepubliceerd in: 'Mariëtte van Erp 2020 –2022', oevrecatalogus, uitgave Van Erp 2023